



Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae
Rok 21, Nr 3/2017, tom I
Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

**Pomiar jakości życia w układach regionalnych i krajowych.
Dylematy i wyzwania**

Vasyl Lypchuk¹

INDEKS ROZWOJU SPOŁECZNEGO: WYMIAR EUROPEJSKI

Streszczenie: Celem artykułu jest określenie poziomu rozwoju społecznego poszczególnych grup krajów Europy na podstawie opracowanego przez amerykańską organizację pozarządową Social Progress Imperative przy wsparciu firmy doradczej „Deloitte” Indeksu Rozwoju Społecznego (IRS). W tym celu wyodrębniono kraje Unii Europejskiej (z podziałem na stare i nowe) i kraje byłego Związku Radzieckiego. W wyniku analiz ustalono istotne różnice w poszczególnych grupach krajów, w szczególności w zakresie głównych potrzeb człowieka, realizacji jego możliwości i podstaw dobrobytu, ujawniono związek między IRS a PKB per capita, określono miejsce Polski na tle krajów europejskich.

Słowa kluczowe: rozwój społeczny, Europa, indeks

Wprowadzenie

Skomplikowana sytuacja polityczna, procesy integracyjne i dezintegracyjne, złożoność warunków rozwoju społeczno-ekonomicznego, rosnąca populacja ludności i problemy demograficzne – wszystko to powoduje konieczność poszukiwania kierunków wzrostu dobrobytu ludności i jakości życia. Mogą one być zabezpieczone odpowiednimi przemianami strukturalnymi w gospodarkach narodowych, które stają się zasadniczym elementem rozwoju społecznego. Właśnie trudne warunki życia są jedną z głównych przyczyn wzrostu migracji i niepokoju na świecie.

Aktualność podjętego tematu wynika z potrzeby określenia zdolności społeczeństwa do zaspokojenia podstawowych potrzeb swoich obywateli, poziomu realizacji i rozwoju potencjału osobistego i społeczności w całości oraz stworzenia możliwości poprawienia warunków życia społeczeństwa.

¹ Prof dr hab. Vasyl Lypchuk, Politechnika Świętokrzyska.

Ważnym wskaźnikiem, który pozwala ocenić stan społeczeństwa, poziom życia ludności, decydujący o sukcesie gospodarki w przyszłości jest indeks rozwoju społecznego (IRS). Dla liderów biznesu, władzy i społeczeństwa obywatelskiego wskaźnik ten jest praktycznym narzędziem dla realizacji ich polityki i programów. Jego analiza powinna wyzwolić debatę publiczną dotyczącą inkluzywnego oraz zrównoważonego wzrostu społecznego i gospodarczego².

Celem artykułu jest przedstawienie indeksu rozwoju społecznego i wyznaczenie stopnia postępu społecznego krajów europejskich, w tym Polski, oraz zależności jego poziomu od rozwoju gospodarczego.

1. Ocena rozwoju społecznego

Pojęcie rozwoju jest integralną charakterystyką, nieodłączną cechą wszystkich podmiotów. To pojęcie staje się ważną kategorią wielu nauk, bez niego prawie niemożliwe jest zrozumienie i wyjaśnienie procesów zachodzących w pewnych strukturach społecznych, na ogół w społeczeństwie. Według Z. Chojnickiego rozwój jest ciągiem zmian ukierunkowanych i nieodwracalnych dokonujących się w strukturze obiektów złożonych, tj. systemów³. Rozwój – to nieodwracalna, świadoma, regularna przemiana materialnych i niematerialnych cech podmiotów.

Rozwój społeczny jako zjawisko ekonomiczne ma charakter złożony i określany jest przez wiele cech pochodzących z różnych dziedzin życia⁴. Rozwój społeczny oznacza proces istotnych i nieodwracalnych przemian struktur społecznych, którym można przypisać określony kierunek i zdeterminowanie przez specyficzne czynniki przyrodnicze, demograficzne, społeczne, ekonomiczne, polityczne i inne, co w określonych państwach, prowadzi do ukształtowania zróżnicowanego w skali międzynarodowej poziomu rozwoju społecznego⁵.

Oryginalność kategorii „poziom rozwoju społecznego” polega przede wszystkim na tym, że nie może ona być odzwierciedlona przez jeden lub nawet kilka wskaźników. W tym celu zaproponowano cały system ilościowych i jakościowych wskaźników umożliwiających szczegółową i kompleksową ocenę tego złożonego procesu.

Klasyczne podejście do badania rozwoju społecznego krajów przewiduje stosowanie zintegrowanej oceny, co wymaga rozwiązania szeregu bardzo skomplikowanych problemów metodologicznych, w tym wyboru indykatorów rozwoju oraz ustalanie ich wag. Przez długi czas byliśmy w niewoli nieuzasadnionych iluzji

² Indeks Rozwoju Społecznego dla Regionów Unii Europejskiej 2016, <http://raportcsr.pl/indeks-rozwoju-spolecznego-dla-regionow-unii-europejskiej-2016>, (26.12.2016).

³ Z. Chojnicki, *Podstawy metodologiczne i teoretyczne geografii*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 1999, s. 269.

⁴ A. Sompolska-Rzechuła, *Zróżnicowanie rozwoju społecznego w ujęciu przestrzennym*, „Wiadomości Statystyczne” 2016, nr 1 (656), s. 68.

⁵ J. Dzieciuchowicz, *Rozwój społeczny współczesnego świata – struktura i typologia przestrzenna*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Geographica Socio-Oeconomica” 2011, nr 11, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 15.

i nadziei, że wzrost bezpieczeństwa materialnego sam może zmienić jakość życia, zapewniając dobre samopoczucie, zadowolenie i szczęście⁶.

Od 1993 roku w Organizacji Narodów Zjednoczonych został wprowadzony Human Development Index opracowany przez pakistańskiego ekonomistę Mahbuba ul Haqa. Podstawą jego obliczeń z uwzględnieniem korekt od 2010 roku są trzy główne składniki: zdrowie, edukacja i dochody ludności. Włączenie w skład indeksu dochodu narodowego per capita istotnie zawiązało materialną składową indeksu, dlatego często jest on nazywany wskaźnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego.

Od 2014 roku najbardziej rozpowszechniony wskaźnik Social Progress Index (Indeks Rozwoju Społecznego – IRS), opracowany przez amerykańską organizację pozarządową Social Progress Imperative przy wsparciu firmy doradczej „Deloitte”. Indeks pozwala ocenić rozwój społeczeństwa i ustalić priorytety dla dalszego rozwoju państwa. IRS obejmuje trzy główne wymiary (zaspokojenie fundamentalnych potrzeb człowieka, fundamenty dobrobytu oraz możliwości awansu społecznego i wolności osobiste), uwzględnionych w 12 komponentach, ocenionych przez 52 poszczególnych wskaźników społecznych i środowiskowych. Każdy wskaźnik indeksu jest samodzielny i jednocześnie przedstawia część uogólniającej charakterystyki.

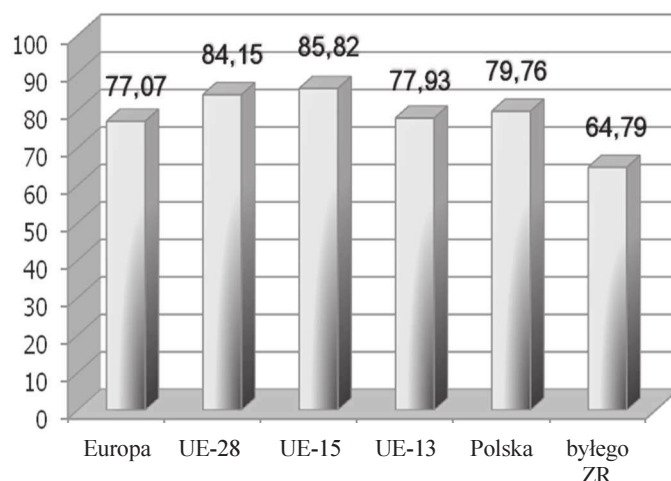
2. Rozwój społeczny krajów europejskich. Miejsce Polski w rankingu

Indeks Rozwoju Społecznego na rok 2016 obejmuje 133 krajów (94% ludności świata). W opracowaniu przyjęto, że Europa obejmuje 51 niezależnych państw. Rosja, Kazachstan, Azerbejdżan, Gruzja i Turcja to kraje transkontynentalne, częściowo położone w Europie i Azji. Armenia i Cypr politycznie są uważane za kraje europejskie, choć geograficznie znajdują się one na terenie Azji Zachodniej⁷. Odpowiednio do obliczeń przyjęto 43 kraje europejskie, zgrupowane w cztery grupy (rys.1).

Według ratingu Social Progress Imperative 9 krajów europejskich (z 12 krajów na świecie) charakteryzuje się bardzo wysokim poziomem rozwoju społecznego, 18 krajów (z 26 świata) – wysokim, 8 krajów (z 24 świata) – powyżej średniego rozwoju oraz 8 krajów – poniżej średniego rozwoju społecznego. Należy zaznaczyć, że 5 z 12 krajów, które otrzymały najwyższe oceny dla Wskaźnika Rozwoju Społecznego to: Nordic Region – Finlandia (1 miejsce), Dania (3 miejsce), Szwecja (6.), Norwegia (7. miejsce) i Islandia (10). W opublikowanym raporcie obejmującym rok 2016 Polska należała do krajów o wysokim rozwoju społecznym (27 miejsce), wyprzedzając takie kraje Europy jak Bułgarię, Chorwację, Grecję, Litwę, Łotwę, Rumunię, Słowację, czy Węgry.

⁶ С. Гроф, Э. Ласло, П. Рассел, *Революция сознания: Трансатлантический диалог*. Пер. с англ. М. Драчинского, ООО "Издательство АСТ", Москва 2004, s. 9.

⁷ *List of countries in Europe*, <https://www.countries-ofthe-world.com/countries-of-europe.html>, (27.03.2017).



Wykres 1. Grupy krajów Europy według IRS

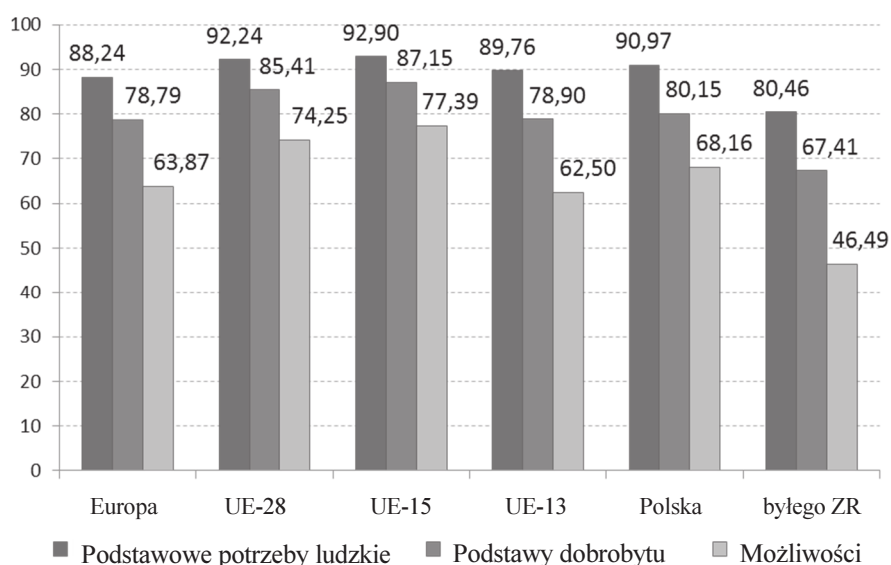
Źródło: Obliczenia autora na podstawie *Social progress Index executive summary – 2016* / By M. Porter and S. Sternn with M. Green. *Social Progress Imperative*, 2016, 26 p. [online] [http://www. socialprogressimperative.org/wp-content/uploads/2016/06/SPI-2016-Main-Report.pdf](http://www.socialprogressimperative.org/wp-content/uploads/2016/06/SPI-2016-Main-Report.pdf) (29.07.2016).

Średni indeks rozwoju społecznego Europy pod względem liczby ludności wynosi 77,07 punktów. Między poszczególnymi grupami krajów obserwować można znaczące różnice w rozwoju społecznym. W Unii Europejskiej jest on o 7,08 punktu wyższy niż średnio Europie i o 19,36 punktów wyższy w porównaniu z krajami byłego Związku Radzieckiego. W krajach UE-15 indeks rozwoju społecznego jest znacznie wyższy w porównaniu do nowych państw członkowskich, oraz o prawie jedną czwartą wyższy w stosunku do krajów byłego ZSRR.

Wśród krajów europejskich najgorszą pozycję zajmują kraje byłego Związku Radzieckiego (oprócz bałtyckich). Zaś na ostatnich pozycjach w rankingu znajduje się Azerbejdżan (77 miejsce), Kazachstan (76 miejsce) i Rosja (75 miejsce). Jeszcze bardziej widoczna jest dyferencjacja grup krajów ze względu na trzy główne wymiary rozwoju społecznego (wykres 2).

W indeksie rozwoju społecznego wśród krajów europejskich najwyżej jest oceniany poziom zaspokojenia podstawowych ludzkich potrzeb. W różnych krajach zadowolenie z tego aspektu rozwoju społecznego w zasadzie nie różni się. Natomiast znacznie zróżnicowane i niższe są wskaźniki dotyczące poziomu dobrobytu oraz możliwości awansu społecznego i wolności osobiste. Zaznaczone wcześniej współzależności między różnymi grupami krajów w stosunku do ogólnego indeksu są widoczne, również w przekroju oceny ich składowych. Jest to widoczne zwłaszcza na przykładzie Polski, gdzie wskaźniki indeksu są na ogół wyższe w porównaniu do średniej w Europie i obliczonej dla nowych państw członkowskich UE,

a z drugiej strony gorsze w porównaniu do państw UE-15. W wyniku wielu przyczyn politycznych i ekonomicznych szczególnie niekorzystnie kształtują się wskaźniki realizacji własnych możliwości i postępu społecznego w krajach byłego Związku Radzieckiego. Wśród krajów byłego ZSRR Ukraina jest liderem, jednak warto zauważyć, że wszystkie kraje, oprócz Rosji, za okres 2014-2016 poprawiają swą pozycję w światowym rankingu.



Wykres 2. Miejsce Polski na tle krajów europejskich według rozwoju IRS

Źródło: Obliczenia autora na podstawie: *Social progress Index executive summary 2016* / By M. Porter and S. Stern with M. Green. *Social Progress Imperative*, 2016, 26 p. [online] <http://www.socialprogressimperative.org/wp-content/uploads/2016/06/SPI-2016-Main-Report.pdf>, (29.07.2016).

Polska uplasowała się w grupie państw rozwiniętych społecznie. Radykalne i szybkie reformowanie gospodarki w okresie integracji i po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej wpłynęło na poziom życia gospodarstw domowych. Świadczą o tym istotne zmiany w poziomie i strukturze dochodów Polaków⁸. W przypadku większości wskaźników pozycja Polski jest bardzo wysoka, jednak słabo oceniono tolerancję Polaków wobec imigrantów oraz dostęp do tanich mieszkań. Zauważmy, że według Indeksu Postępu Socjalnego w Regionie UE najlepsze polskie województwa pomorskie i podlaskie uplasowały się odpowiednio na 193 i 194 pozycji⁹.

⁸ L. Rudnicki, *Warunki bytu gospodarstw domowych w okresie integracji Polski z Unią Europejską*, „Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie” 2015, t. 27, nr 2–3, s. 40.

⁹ The EU Regional Social Progress Index 2016 report. <https://www2.deloitte.com/gr/en/pages/about-deloitte/articles/social-progress-index.html>, (26.12.2016).

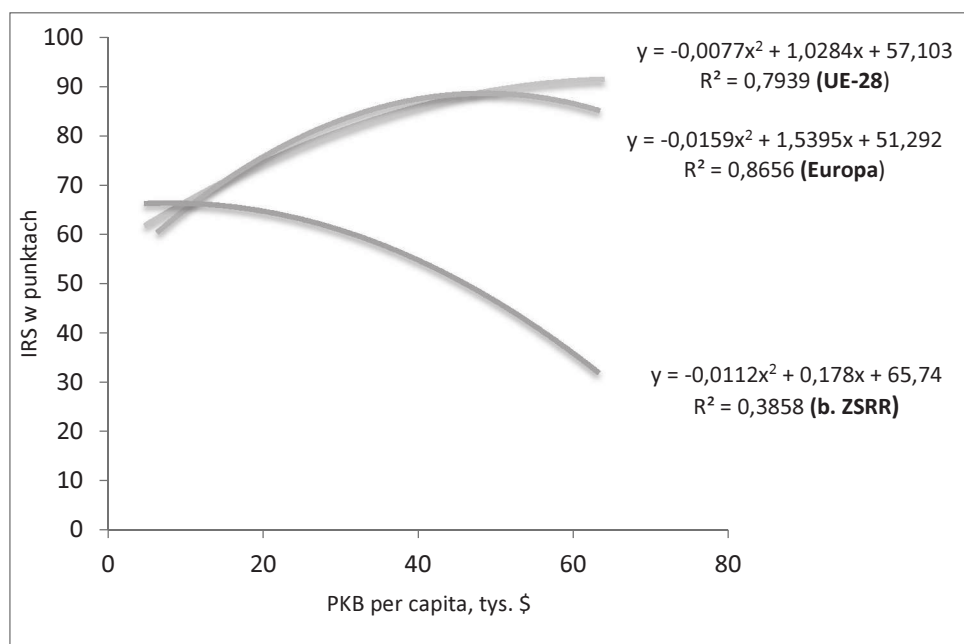
3. Indeks rozwoju społecznego a rozwój gospodarczy

Podstawą rozwoju społecznego są warunki oraz poziom rozwoju gospodarczego. Nierówności ekonomiczne mają znaczenie dla utrwalania się istniejących podziałów społecznych¹⁰. Za jedną z podstawowych miar ekonomicznych dobrobytu społecznego przyjmuje się współcześnie wartość produktu krajowego brutto (PKB) na 1 mieszkańca¹¹.

Porównując według różnych kryteriów kraje o porównywalnym poziomie PKB Progress Imperative udowadnia, że rozwój gospodarczy nie gwarantuje wysokiej jakości życia ludności. Takie zależności bardzo dobrze widoczne są na wykresach 3 i 4.

Bardziej wyraźny wpływ poziomu PKB widoczny jest w przypadku nowych państw unijnych. Natomiast bardzo dziwna jest ta zależność w przypadku krajów byłego ZSRR. Oczywiście panują tu inne wartości, a mentalność miejscowej ludności jest daleka od europejskiej.

Jeszcze bardziej widoczna jest dyferencjacja wpływu rozwoju gospodarczego w przedziale głównych wymiarów Indeksu rozwoju społecznego w różnych grupach krajów (wykres. 5, 6, 7).

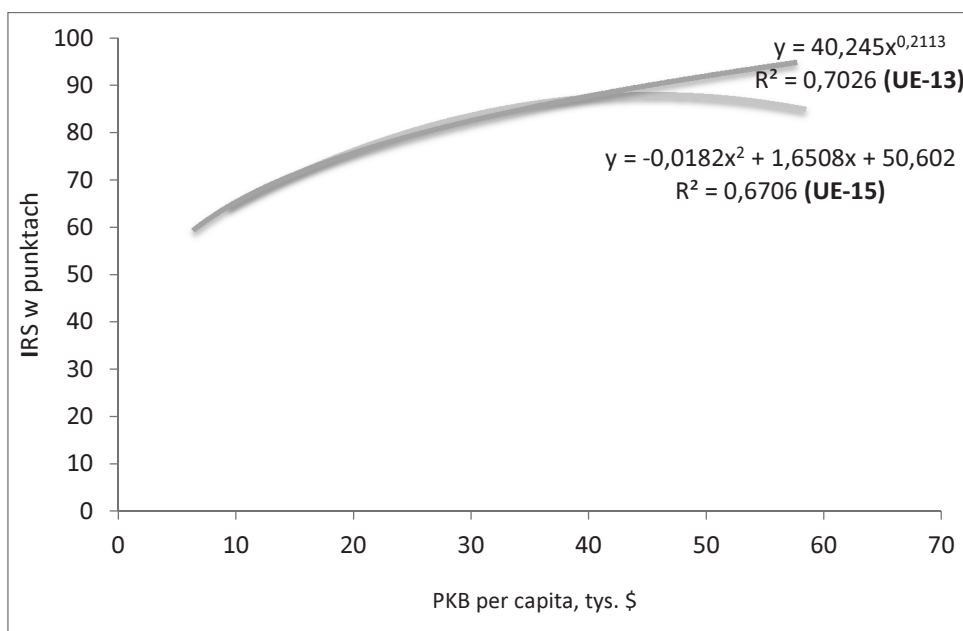


Wykres 3. Wpływ PKB per capita na IRS w krajach Europy

Źródło: Obliczenia autora.

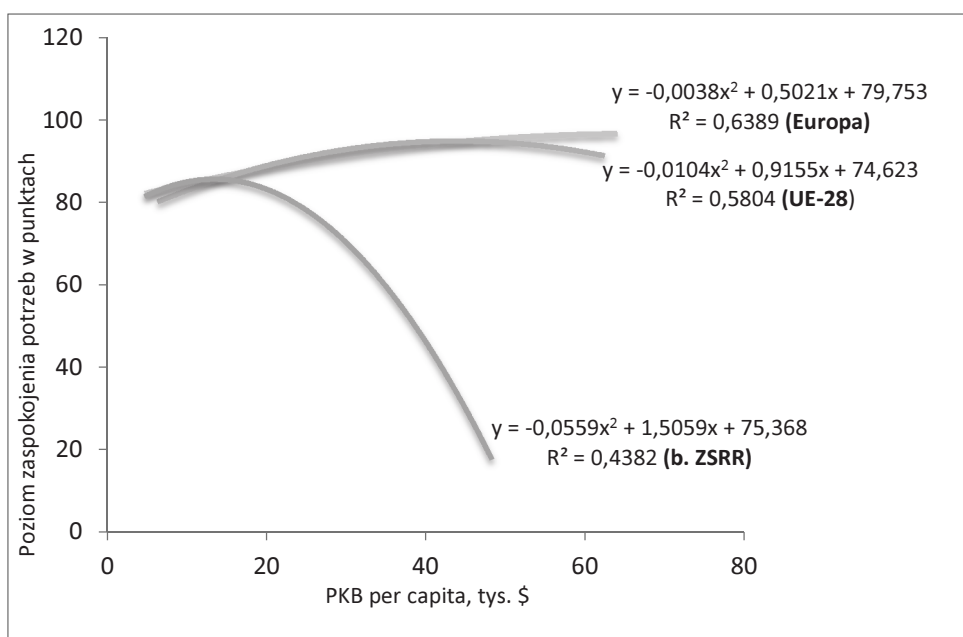
¹⁰ A. Karwińska, *Uwarunkowania dobrego funkcjonowania społeczeństwa. Znaczenie gospodarki społecznej*, „Ekonomia społeczna”, nr 1/2010 (1), s. 10.

¹¹ J. Dzieciuchowicz, *Rozwój społeczny współczesnego świata – struktura i typologia przestrzenna*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Geographica Socio-Oeconomica” 2011, nr 11, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 21.



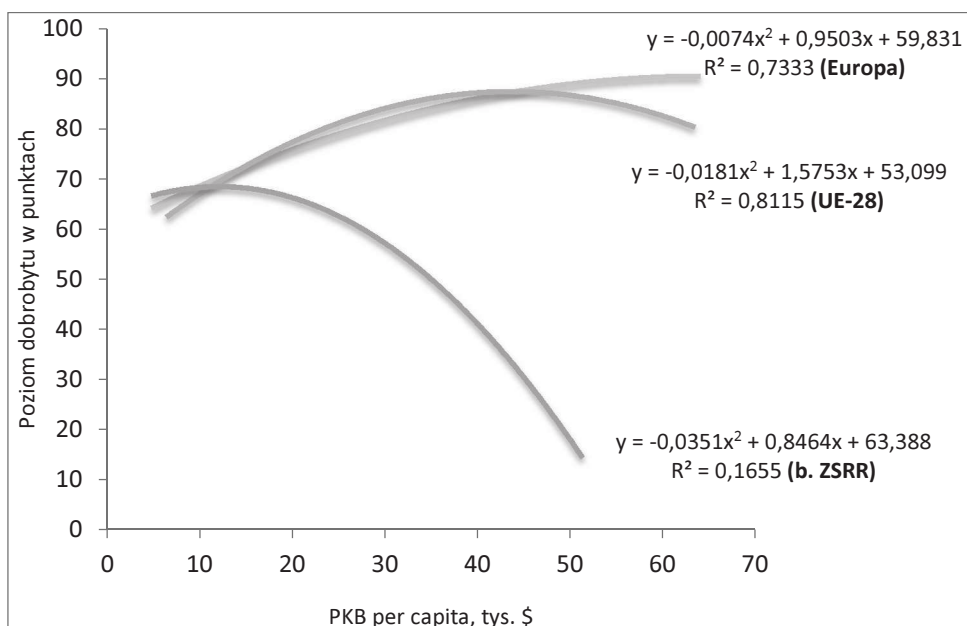
Wykres 4. Wpływ PKB per capita na IRS w krajach UE

Źródło: Obliczenia autora.

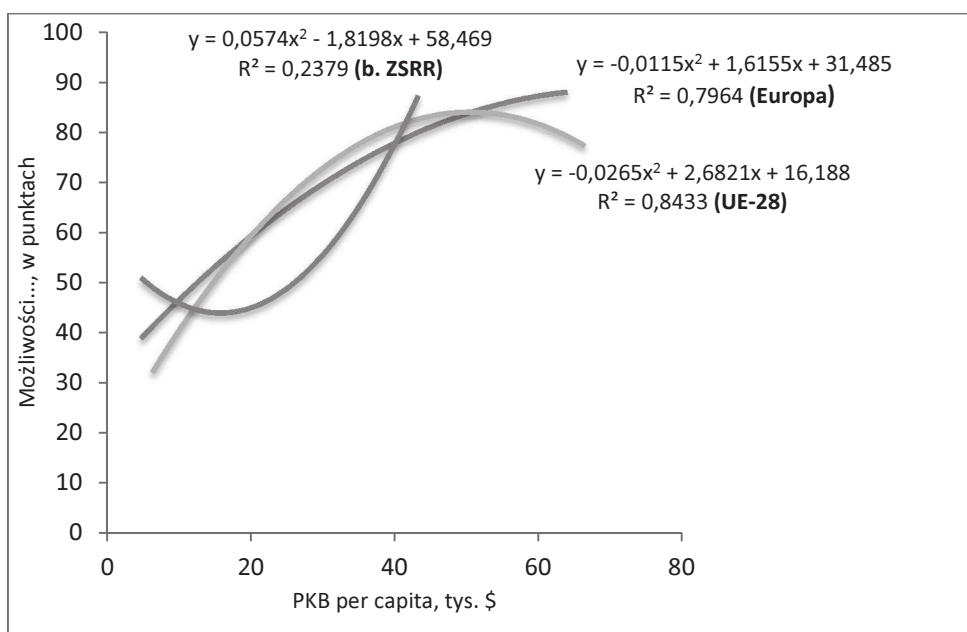


Wykres 5. Wpływ PKB per capita na poziom zaspokojenia fundamentalnych potrzeb człowieka

Źródło: Obliczenia autora.



Wykres 6. Wpływ PKB per capita na poziom dobrobytu
 Źródło: Obliczenia autora.



Wykres 7. Wpływ PKB per capita na możliwości awansu społecznego i wolności osobiste
 Źródło: Obliczenia autora.

Na ogół w krajach Europy, jak i krajach UE-15 PKB nie jest jedynym czynnikiem kształtowania poziomu rozwoju społecznego. Z analizy organizacji Social Progress Imperative wynika, że najmniej skorelowane z PKB są czynniki związane z tolerancją, wolnością osobistą i ekosystemem, jednak te czynniki mają duży wpływ na pozycję danego kraju w zestawieniu¹². Wszystko to wskazuje, że PKB nie jest optymalną miarą dobrobytu, jakości życia. W związku z tym rozpatrywany indeks można uznać za jeden z uniwersalnych i nowoczesnych mierników rozwoju społecznego.

Wnioski

Podsumowując należy stwierdzić, że IRS jest interaktywnym, diagnostycznym, prognostycznym i benchmarkingowym narzędziem, z którego mogą korzystać rządy państw oraz przedstawiciele świata biznesu. Badania pokazują, że PKB nie może być jedynym wskaźnikiem oceny rozwoju społeczno-gospodarczego, co uzasadnia konieczność stosowania IRS.

Rozwój społeczny w krajach europejskich jest znacznie wyższy w porównaniu z krajami na innych kontynentach. Większość państw europejskich należy do krajów z wysokim lub bardzo wysokim poziomem rozwoju społecznego. Istnieje jednak znacząca dyferencjacja krajów determinowana przez wiele czynników ekonomicznych i politycznych. Najwyższy poziom rozwoju społecznego charakterystyczny jest dla państw UE-15, zaś najgorsza sytuacja jest w krajach byłego Związku Radzieckiego, gdzie trwa proces transformacji i odczuwa się nieobecność tych punktów orientacyjnych i wartości, które potrafiłyby zjednoczyć wysiłek wszystkich jego uczestników w dążeniu do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej.

Polska znajduje się w gronie wysoko społecznie rozwiniętych krajów, co świadczy o poprawie poziomu życia ludności. Widoczne są jednak problemy dotyczące możliwości poprawy warunków mieszkaniowych oraz tolerancji Polaków zwłaszcza w stosunku do migrantów.

Bibliografia

- Chojnicki Z., *Podstawy metodologiczne i teoretyczne geografii*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 1999.
- Dzieciuchowicz J., *Rozwój społeczny współczesnego świata – struktura i typologia przestrzenna*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, nr 11, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2011.
- Indeks Rozwoju Społecznego dla Regionów Unii Europejskiej 2016*, <http://raportcsr.pl/indeks-rozwoju-spolecznego-dla-regionow-unii-europejskiej-2016/>, (26.12.2016).
- Karwińska A., *Uwarunkowania dobrego funkcjonowania społeczeństwa. Znaczenie gospodarki społecznej*, *Ekonomia społeczna*, nr 1/2010 (1).
- List of countries in Europe*, <https://www.countries-ofthe-world.com/countries-of-europe.html>, (27.03.2017).

¹² *Indeks Rozwoju Społecznego dla Regionów Unii Europejskiej 2016*, <http://raportcsr.pl/indeks-rozwoju-spolecznego-dla-regionow-unii-europejskiej-2016/>, (26.12.2016).

- Rudnicki L., *Warunki bytu gospodarstw domowych w okresie integracji Polski z Unią Europejską*, „Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie” 2015, t. 27, nr 2-3.
- Social progress Index executive summary – 2016* / By M. Porter and S. Sternn with M. Green. *Social Progress Imperative*, 2016, 26 p. (29.07.2016).
- Sompolska-Rzechuła A., *Zróżnicowanie rozwoju społecznego w ujęciu przestrzennym*, „Wiadomości Statystyczne” 2016, nr 1 (656).
- The EU Regional Social Progress Index 2016 report*, <https://www2.deloitte.com/gr/en/pages/about-deloitte/articles/social-progress-index.html>, (26.12.2016).
- Гроф С., Ласло Э., Рассел П., *Революция сознания: Трансатлантический диалог*. Пер. с англ. М. Драчинского. ООО „Издательство АСТ”, Москва 2004.

Abstract

The index of social development: the European dimension

The aim of the paper is to determine the level of social development of the separate groups of European countries on the basis of Index of Social Development (Social Progress Index) worked out by the American non-governmental organization The Social Progress Imperative with the support of “Deloitte” company. For this purpose the EU countries (total and divided into old and new) and the former Soviet Union countries were allocated. As a result, the substantial differences of this index of the different groupings of countries, particularly in a cut of basic human needs, the bases of formation the welfare and realization opportunities identified relationship with EWI (SPI) to GDP (GDP per capita) has been established. The place of Poland against the countries of Europe was defined.

Keywords: Social Development, Europe, index